EVROPSKA
KOMISIJA

Bruselj, 9.7.2025
COM(2025) 366 final

POROČILO KOMISIJE EVROPSKEMU PARLAMENTU, SVETU, EVROPSKEMU EKONOMSKO-SOCIALNEMU ODBORU IN ODBORU REGIJ

Ocena ukrepa za znak evropske dediščine 2018–2024

{SWD(2025) 176 final}

1. Uvod

Znak evropske dediščine je bil leta 2011 uveden kot evropska pobuda, da bi se povečala prepoznavnost skupne kulturne dediščine Evrope in okrepil občutek evropske identitete. Cilj pobude je bil s spodbujanjem spoštovanja nacionalnih in evropskih vrednot in zgodovine povezati evropsko občinstvo, zlasti mlade. Bistven cilj znaka evropske dediščine je bil okrepiti evropsko identiteto s poudarjanjem skupnih zgodovinskih dogodkov in kulturnih vrednot. V okviru pobude je bilo s predstavitvijo spomeniških območij, ki imajo nacionalni in evropski pomen, poudarjeno, da evropsko identiteto oblikujejo tako zgodovine posameznih narodov kot skupne evropske izkušnje. Namen znaka evropske dediščine je bil tudi spodbujati medkulturni dialog, krepiti spoštovanje različnih kultur in ustvariti platformo za medsebojno razumevanje. Drugi pomemben dosežek znaka evropske dediščine je bil, da se je povečala prepoznavnost spomeniških območij, ki so oblikovala evropsko zgodovino in kulturo. Številna od teh spomeniških območij, ki so v evropskem kulturnem turizmu pogosto premalo priznana, naj bi postala prepoznavnejša, kar bi pripomoglo k njihovemu ohranjanju in promociji njihove vloge kot izobraževalnih platform. Cilj pobude je bil prav tako pritegniti širše občinstvo ter krepiti lokalni ponos, turizem in gospodarstva. Znak evropske dediščine je bil osredotočen na vključevanje mladih z inovativnimi izobraževalnimi viri, delavnicami in razstavami, da bi jim pomagali bolje razumeti skupno zgodovino in vrednote Evrope. Tako so se mladi po Evropi lahko povezali z bogato dediščino svoje celine.

V oceni znaka evropske dediščine, ki temelji na povratnih informacijah deležnikov in teoretičnih raziskavah, se ocenjuje njegov napredek v drugi fazi (2018–2024), tudi glede na prejšnje ocene. Cilj ocene je izboljšati uspešnost in učinek pobude. V skladu s smernicami Evropske komisije za boljše pravno urejanje je v oceni preverjenih pet meril: uspešnost, učinkovitost, skladnost, dodana vrednost EU in ustreznost. **Na podlagi ugotovitev bo oblikovana prihodnost znaka evropske dediščine, da bo ostal orodje za ohranjanje in poudarjanje skupne zgodovine in vrednot Evrope, pridobljena spoznanja pa bodo pripomogla k izpopolnitvi pobude za njeno naslednjo fazo po letu 2025**.

Ocena kaže znaten napredek, zlasti pri povečevanju prepoznavnosti spomeniških območij in krepitvi njihovega pomena za Evropo. Znak evropske dediščine je kljub izzivom pri opredelitvi evropske identitete dobro vključen v druge pobude EU na področju kulturne dediščine. Okrepil je mreže med spomeniškimi območji ter sodelovanje in izmenjavo znanja, česar le s prizadevanji na nacionalni ravni ne bi bilo mogoče doseči. Olajšal je tudi dostop do financiranja EU za spomeniška območja.

Znak evropske dediščine je bil prilagojen prednostnim nalogam EU, kot so trajnostnost, digitalne inovacije in vključevanje. Dosežen je bil napredek pri izboljšanju dostopnosti in na področju enakosti spolov, čeprav se izvajanje med spomeniškimi območji razlikuje. V oceni je poudarjeno, da so potrebni jasnejše smernice in praktična orodja, da bodo lahko spomeniška območja bolje vključila evropsko razsežnost. Pobudo so ovirali zunanji dejavniki, kot je pandemija COVID-19, ki pa so hkrati spodbudili inovacije, zlasti na področju digitalnega udejstvovanja.

2. Stanje razvoja ukrepa

Med letoma 2018 in 2024 se je znak evropske dediščine znatno razširil, saj je bil do leta 2024 podeljen 67 spomeniškim območjem. S to širitvijo, zlasti v Srednji in Vzhodni Evropi, je znak postal bolj vključujoč ter je opozoril na širši razpon evropskih zgodovin in identitet. Povečala se je tudi raznolikost priznanih spomeniških območij, vključno s podvodnimi arheološkimi območji, kot so Azori, in nesnovno kulturno dediščino, kot je Zdravljica, ki predstavlja evropsko pomlad narodov. Nadnacionalni projekti, kot je Cisterscapes, ki vključujejo več držav, odražajo bolj medsebojno povezan pristop k evropski dediščini. Okrepila sta se izobraževalno udejstvovanje in ozaveščanje javnosti, pri čemer so na številnih spomeniških območjih razvili programe, osredotočene na teme, kot sta demokracija in kulturna raznolikost. V kampusu Seminaarinmäki na Finskem se je na primer vsako leto udejstvovalo več kot 8 000 študentov, na otoku Ventotene v Italiji pa so potekali seminarji o evropskem federalizmu. Zaradi pandemije COVID-19 je bila organizacija fizičnih dogodkov ovirana, pospešil pa se je prehod na digitalna orodja. Na številnih spomeniških območjih so se usmerili na spletne oglede in virtualne delavnice, s čimer se je ohranjalo udejstvovanje javnosti, hkrati pa so se pojavili izzivi v zvezi z dostopnostjo in osebnimi stiki. Z ustanovitvijo urada za znak evropske dediščine leta 2023 je bila uradno vzpostavljena mreža spomeniških območij z znakom evropske dediščine, ki spodbuja sodelovanje, izmenjavo najboljših praks in podpira manjša spomeniška območja. S to strukturo so se izboljšale komunikacija, krepitev zmogljivosti in skupna identiteta med spomeniškimi območji, obenem pa so se s pobudami, kot so dnevi evropske kulturne dediščine, olajšali skupni izobraževalni in kulturni programi.

3. Ugotovitve ocene: uspehi in izzivi

Ocena znaka evropske dediščine za obdobje 2018–2024 je zagotovila dragocen vpogled v uspešnost pobude, njene izzive in področja, na katerih so v prihodnje potrebne izboljšave. V oceni je bil poudarek na ključnih merilih, kot so uspešnost, učinkovitost, skladnost, dodana vrednost EU in ustreznost, pri čemer so bili opredeljeni uspehi in področja, ki jim je treba nameniti pozornost, da bi se povečal učinek programa.

Uspešnost

Znak evropske dediščine je bil dokazano uspešen na več ključnih področjih, zlasti pri povečevanju evropske prepoznavnosti spomeniških območij. Več kot 60 % spomeniških območij, vključenih v anketo, je poročalo, da se je po prejemu znaka število obiskovalcev povečalo, kar je privedlo tudi do večje vključenosti lokalnih skupnosti in širšega priznavanja evropskega pomena. Znak je pripomogel h krepitvi lokalnega turizma in prispeval k lokalnemu gospodarstvu. Poleg tega je imel znak evropske dediščine pozitiven izobraževalni učinek, saj številna spomeniška območja ponujajo inovativne programe, ki so prek delavnic, seminarjev in digitalnih orodij, kot so virtualni ogledi in multimedijske predstavitve, obiskovalce, zlasti mlajše generacije, povezovali s skupno evropsko zgodovino in vrednotami. Vendar so se pojavili tudi izzivi. Pojem „evropski pomen“ so številna spomeniška območja težko jasno opredelila in dokazala. To je bilo zlasti očitno v primerih, ko se je lokalna ali regionalna zgodovina prekrivala s širšo evropsko zgodovino, zato so spomeniška območja težje jasno izrazila svoj pomen za Evropo.

V oceni je bilo priporočeno, naj Evropska komisija oblikuje jasnejše smernice in primere, ki bodo prijavitelji pomagali razumeti, kako se dokaže evropski pomen. Prav tako je bilo predlagano, naj Komisija razmisli o uvedbi dvostopenjskega izbirnega postopka: na prvi stopnji bi bil poudarek na preverjanju evropskega pomena, na drugi pa na ocenjevanju

predlogov projektov in operativnih načrtov. S tem pristopom bi se racionaliziral postopek prijave in zagotovilo, da bodo izbrana le spomeniška območja z jasnimi evropskimi povezavami.

Učinkovitost

Operativna učinkovitost znaka evropske dediščine je bila na splošno visoka, vendar so bila v oceni izpostavljena področja, na katerih bi se lahko z izboljšavami zmanjšalo upravno breme. Dvostopenjski izbirni postopek, ki vključuje predizbor na nacionalni ravni in izbor na ravni EU, se je štel za nekoliko odvečen, zlasti kadar spomeniška območja niso izpolnjevala merila glede evropskega pomena. Z racionalizacijo tega v enostopenjski postopek bi se izboljšala učinkovitost, saj bi se zmanjšalo podvajanje. Poleg tega je bilo kot področje, ki ga je treba izpopolniti, opredeljena zapletenost upravnih nalog, vključno z zahtevami za poročanje in spremljanjem spomeniških območij. Sistem spremljanja deluje bolj kot pregled uspešnosti in ne kot celovita ocena, poleg tega je bilo pozvano k jasnejšim smernicam in skupnim kazalnikom za ocenjevanje spomeniških območij. Tudi nacionalne kvote za prijavo spomeniških območij, na podlagi katerih lahko vsaka država članica v posameznem letu izbora prijavi eno spomeniško območje, so bile sprva koristne, vendar postajajo omejujoče, ko zanimanje izraža več držav.

V oceni je bil priporočen ponoven pregled teh kvot, da bi se upoštevalo vse večje število spomeniških območij, ki se potegujejo za priznanje, s čimer bi zagotovili, da bo širitev programa usklajena z njegovimi vse večjimi ambicijami.

Skladnost

Znak evropske dediščine ima znotraj kulturne politike EU posebno mesto, saj se osredotoča na simbolno vrednost spomeniških območij ter njihovo vlogo pri spodbujanju evropske identitete in enotnosti. V nasprotju z drugimi programi EU, kot so Unescov program svetovne dediščine ali dnevi evropske dediščine, ki se osredotočajo na snovno dediščino ali ohranjanje kulture, znak evropske dediščine poudarja zgodovinski in simbolni pomen spomeniških območij pri spodbujanju skupnih evropskih vrednot. Ta edinstvena osredotočenost krepi projekt povezovanja EU in zgodbo evropske enotnosti. Vendar se prekriva z drugimi pobudami EU, kot so kulturne poti Sveta Evrope, katerih cilj je prav tako promocija evropske dediščine. Čeprav se znak evropske dediščine osredotoča na evropsko povezovanje, je bilo v oceni poudarjeno tveganje razdrobljenosti med kulturnimi programi EU.

Predlagano je bilo, da bi bilo mogoče razviti močnejše sinergije med znakom evropske dediščine in drugimi ukrepi EU, kot sta Erasmus+ in program Evropa za državljane, da bi spodbudili sodelovanje med programi in čim bolj povečali učinek znaka. V oceni je bilo ugotovljeno tudi, da bi bilo mogoče znak evropske dediščine bolje uskladiti s prednostnimi nalogami EU, kot so trajnostnost in digitalne inovacije. Ker EU ta področja vse bolj prednostno obravnava, ima znak evropske dediščine priložnost, da spodbudi prakse zelene dediščine in digitalne dostopnosti. Na spomeniških območjih se že uporabljajo trajnostne prakse, kot so energijsko učinkovite tehnologije in pobude za trajnostni turizem, vendar je treba ta prizadevanja celoviteje vključiti v širšo agendo EU. V oceni je bilo priporočeno tudi, naj se znak evropske dediščine tesneje vključi v prizadevanja kulturne diplomacije EU. Znak evropske dediščine bi lahko s promocijo raznolike evropske dediščine na svetovni ravni okrepil kulturno diplomacijo EU in spodbujal evropske vrednote po vsem svetu.

Dodana vrednost EU

Z znakom evropske dediščine je bila vzpostavljena vseevropska mreža spomeniških območij, ki imajo skupne cilje in sodelujejo pri skupnih dejavnostih. Z ustanovitvijo urada za znak evropske dediščine leta 2023 so se te mreže okrepile, saj jim zagotavlja logistično, finančno in promocijsko podporo. Z znakom se je olajšalo izvajanje skupnih projektov, vključno z razstavami, izobraževalnimi programi in skupnimi kulturnimi pobudami, ki so spodbudili čezmejna partnerstva in izmenjavo najboljših praks.

Še ena ključna dodana vrednost je dostop do evropskega financiranja. Znak evropske dediščine je znak verodostojnosti, tako da so spomeniška območja upravičena do financiranja iz programov, kot so Ustvarjalna Evropa, Erasmus+ ter program Državljani, enakost, pravice in vrednote. Tako lahko spomeniška območja izvajajo projekte, povezane z ohranjanjem kulture, vključevanjem mladih in medkulturnim dialogom. Vendar je bilo v oceni poudarjeno, da imajo manjša spomeniška območja pogosto težave pri dostopu do teh sredstev zaradi zapletenih postopkov prijave in omejenih upravnih zmogljivosti. Kljub uspehom znaka evropske dediščine na ravni EU je njegova prepoznavnost na nacionalni ravni še vedno omejena. Z nekaterih spomeniških območij se je poročalo, da se znak evropske dediščine v lokalnih skupnostih premalo promovira in da širša javnost še vedno ne pozna njegovega pomena. Zato je bilo v oceni priporočeno, naj se organizirajo kampanje ozaveščanja na nacionalni ravni, da bi se povečala prepoznavnost spomeniških območij z znakom evropske dediščine in te pobude na splošno.

Ustreznost

Ustreznost znaka evropske dediščine je še vedno velika, zlasti ker se v EU pripisuje vse večji pomen trajnostnosti, digitalnim inovacijam in vključevanju. Na številnih spomeniških območjih z znakom evropske dediščine je trajnostnost vključena v njihove dejavnosti, saj sprejemajo zelene prakse in okolju prijazne projekte, ki so usklajeni z okoljskimi cilji EU. Uskladitev znaka evropske dediščine z novo evropsko agendo za kulturo dodatno krepi njegov pomen pri spodbujanju socialne kohezije, gospodarskega razvoja in demokratičnega udejstvovanja. Digitalne inovacije so še eno področje, na katerem je znak evropske dediščine dokazal svojo ustreznost. Na številnih spomeniških območjih so začeli uporabljati digitalne platforme, ki ponujajo virtualne oglede in spletne vire za interakcijo s širšim občinstvom. Vendar med spomeniškimi območji obstajajo razlike v kakovosti uvajanja digitalnih orodij, pri čemer se manjša območja srečujejo z večjimi izzivi. V oceni je bilo priporočeno, naj Komisija še naprej podpira spomeniška območja pri razvoju digitalnih virov in zagotavljanju, da so ta orodja dostopna vsem ciljnim skupinam, tudi invalidom. Znak evropske dediščine je še naprej zelo ustrezen tudi pri spodbujanju socialne kohezije in vključevanja, zlasti v Evropi, ki se spopada z izzivi, kot so migracije in diskriminacija. Na spomeniških območjih, kjer programi vsebujejo socialno vključevanje, poročajo o pozitivnih rezultatih pri doseganju premalo zastopanih skupin in spodbujanju medkulturnega dialoga.

Vendar je bilo v oceni ugotovljeno, da se izvajanje ukrepov za vključevanje med spomeniškimi območji zelo razlikuje, zato je bilo priporočeno, naj Komisija spodbuja programe, katerih poudarek je na vključevanju in socialni koheziji v celotni mreži.

4. Sklepne ugotovitve in pridobljena spoznanja

V oceni znaka evropske dediščine za obdobje 2018–2024 so prikazani njegovi uspehi in izzivi ter opredeljena ključna spoznanja za njegovo prihodnost. Ugotovitve bodo vplivale na naslednjo fazo znaka evropske dediščine, s čimer se bosta zagotovila njegov nadaljnji uspeh in ustreznost v spreminjajočem se kulturnem in političnem okolju.

Krepitev merila glede evropskega pomena: Pomembna ugotovitev ocene je, da obstajajo izzivi pri opredelitvi pojma „evropski pomen“. Čeprav znak evropske dediščine učinkovito opozarja na spomeniška območja, ki predstavljajo evropske vrednote, so številna spomeniška območja le stežka jasno prikazala, kako se njihova dediščina povezuje s širšo evropsko zgodbo. V oceni so bile priporočene jasnejše smernice za prijavitelje in nacionalne koordinatorje, vključno s praktičnimi primeri in delavnicami. Ključno priporočilo je bilo, da se uvede dvostopenjski izbirni postopek: na prvi stopnji bi se ocenil evropski pomen in zagotovilo, da bi le spomeniška območja z jasno evropsko povezavo prešla na drugo stopnjo, pri kateri bi bil poudarek na predlogih projektov ali operativnih načrtih.

Izboljšanje digitalnega vključevanja in dostopnosti: V oceni je bil poudarjen tudi vse večji pomen digitalnega vključevanja, zlasti za mlajše, tehnološko podkovano občinstvo. Pandemija COVID-19 je pospešila prehod na digitalne platforme, vendar je bila uporaba digitalnih orodij na spomeniških območjih neenakomerna. Na nekaterih spomeniških območjih so uspešno razvili visokokakovostne digitalne izkušnje, drugim pa je primanjkovalo virov. Evropska komisija je bila v oceni pozvana, naj podpre ustvarjanje vključujočih in dostopnih digitalnih vsebin, vključno s programi usposabljanja za upravljavce spomeniških območij in možnostmi financiranja digitalnih orodij. Ključno priporočilo je bilo, naj se zagotovi, da bodo digitalni viri dostopni vsem ciljnim skupinam, tudi invalidom.

Podpiranje manjših spomeniških območij in zagotavljanje pravičnosti: Druga kritična ugotovitev je bila, da obstaja neravnovesje med večjimi in manjšimi spomeniškimi območji, zlasti na podeželskih območjih, ki se pogosto srečujejo s finančnimi in upravnimi izzivi. V oceni so bili predlagani programi za krepitev zmogljivosti in mentorski programi za podporo manjšim spomeniškim območjem, da bi jim pomagali izboljšati delovanje in prepoznavnost. Neuravnotežena porazdelitev spomeniških območij z znakom evropske dediščine, pri čemer imajo večje države več takih območij, je pokazala, da so potrebna bolj ciljno usmerjena prizadevanja za zagotovitev, da lahko polno sodelujejo vse države članice EU, zlasti tiste z manj sredstvi.

Izboljšanje mehanizmov povratnih informacij in izbirnega postopka: V oceni je bila ugotovljena neučinkovitost sedanjih mehanizmov povratnih informacij, zlasti za neuspešne prijavitelje. Številna spomeniška območja so poročala, da so prejela omejene ali nezadostne povratne informacije, zato težko izboljšajo prihodnje prijave. V oceni je bilo priporočeno, naj se zagotovijo podrobnejše, prilagojene povratne informacije, da bi lahko spomeniška območja bolje razumela svoje pomanjkljivosti in bi se izboljšali njihovi predlogi. Poleg tega bi lahko dvostopenjski izbirni postopek pripomogel k izboljšanju učinkovitosti in kakovosti izbirnega postopka.

Trajnostnost in prihodnja rast: Ker je spomeniških območij z znakom evropske dediščine vse več, je bilo v oceni poudarjeno, da je potreben bolj trajnosten okvir za upravljanje rastoče mreže. Štelo se je, da sta za dolgoročni uspeh ključna poenostavitev strukture upravljanja in zagotavljanje ustreznih virov. Prilagodil bi se lahko tudi pravni okvir, da bi se omogočila večja prožnost pri izbiri spomeniških območij in odpravilo pravilo enega spomeniškega območja na državo, s čimer bi se k sodelovanju spodbudilo več držav članic. V oceni so bili priporočeni tudi trdnejši mehanizmi za spremljanje dolgoročnega učinka pobude.

Sinergije z drugimi programi EU: V oceni so bile opredeljene priložnosti za večjo sinergijo z drugimi programi EU, kot so Ustvarjalna Evropa, Erasmus+ in Evropa za državljane. Če bi Evropska komisija znak evropske dediščine tesneje uskladila s temi pobudami, bi lahko oblikovala enotno strategijo za promocijo evropske kulturne dediščine, ki bi okrepila povezave med spomeniškimi območji ter širšimi kulturnimi, izobraževalnimi in socialnimi pobudami po vsej EU.

Skratka, ocena znaka evropske dediščine zagotavlja ključen vpogled v napredek in potencial programa. Čeprav je bil z znakom evropske dediščine že dosežen znaten napredek pri krepitvi prepoznavnosti evropske dediščine in spodbujanju medkulturnega dialoga, še vedno obstajajo izzivi pri opredelitvi evropskega pomena, digitalnem udejstvovanju in pravičnosti v celotni mreži. Z izpopolnitvijo izbirnega postopka, izboljšanjem digitalnih orodij in podpiranjem manjših spomeniških območij bo lahko znak evropske dediščine še naprej uspešen ter bo lahko imel ključno vlogo pri ohranjanju in spodbujanju skupne evropske dediščine in vrednot.